

INTERNATIONAL JOURNAL ALISHER NAVOIY

SPECIAL
ISSUE 2026

80 YOSHINGIZ MUBORAK BO‘LSIN!

AZIZ MUSHTARIY!

Jurnalimizning ushbu soni muborak 80 yoshini qarshilayotgan professor Ibodulla Kamolovich Mirzayevning ilmiy merosi, navoiyshunoslik, lingvopoetika va tarjimashunoslik sohalarining rivojlanishiga bag‘ishlangan teran tadqiqotlarni o‘z ichiga oladi. Maqolalarning asosiy mazmunini Amir Xusrav Dehlaviy va Alisher Navoiy “Xamsa”larining birinchi dostonlaridagi so‘fiylar axloqiy qiyofasining qiyosiy talqinidan tortib, Rossiya navoiyshunosligida Alisher Navoiy hayoti va ijodining tadqiqigacha, “Favoyid-ul kibar” devonida keksalik simfoniyasidan Erkin Vohidovning Navoiy poetikasiga interpretatsion yondashuvigacha keng ko‘lamli mavzular tashkil etadi. Shuningdek, Hazrat Navoiy zikr qilgan termizlik avliyolar, G‘arb va Sharq: Ibodulla Mirzayevning Y.E.Bertels ilmiy merosi tarjimalari masalasi, so‘z va ma’no xizmatidagi olim, professor I.K.Mirzayev ilmiy maktabi: milliy poydevor va jahon filologik tafakkuri integratsiyasi, o‘zbek lingvopoetikasining ilmiy-nazariy asoschisi: ilmiy meros va tadqiq tamoyillari kabi ustoz hayoti va ilmiy faoliyatiga oid tadqiqotlar navoiyshunoslik sohasida yangi ufqlarni ochib beradi. Tahrir hay’ati sifatida navoiyshunoslik merosiga nur sochuvchi ushbu boy ilmiy xazinani sizlarga taqdim etayotganimizdan mamnunmiz.

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI

MAXSUS SON

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ АЛИШЕР НАВОИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР

INTERNATIONAL JOURNAL ALISHER NAVOIY
SPECIAL ISSUE

TOSHKENT - 2026

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ АЛИШЕР НАВОИЙ | INTERNATIONAL JOURNAL ALISHER NAVOIY

№SI (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-1419-2026-SI>

BOSH MUHARRIR: | ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР: | CHIEF EDITOR:

MIRZAYEV IBODULLA
f.f.d., professor (O'zbekiston)
МИРЗАЕВ ИБОДУЛЛА
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
MIRZAYEV IBODULLA
DSc, professor (Uzbekistan)

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI: | ЗАМЕСТИТЕЛЬ
ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА: | DEPUTY CHIEF EDITOR:

JABBOROV NURBOY
f.f.d., professor (O'zbekiston)
ЖАББОРОВ НУРБОЙ
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
JABBOROV NURBOY
DSc, professor (Uzbekistan)

TAHRIRIY HAY'ATI:

Muhiddinov Muslihiddin
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilorom Salohiy
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Sodiqov Qosimjon
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Binnatova Almaz Ulvi
f.f.d., professor (Ozarbayjon)
To'xliyev Boqijon
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Shodmonov Nafas
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Asadov Maqsud
f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Yo'ldoshev Qozoqboy
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Jo'raqulov Uzoq
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Funda Toprak
f.f.d., professor (Turkiya)
Nabiulina Guzal
f.f.d., professor (Tatariston)
Yusupova Dilnavoz
DSc, professor (O'zbekiston)
Sirojiddin Xo'jaqulov
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Rahim Ibrohim
f.f.d., professor (Afg'oniston)
Turobov Abdurahim
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhitdinova Badia
DSc, professor (O'zbekiston)
Muhammadiyev Ahadjon
DSc, dotsent (O'zbekiston)
Suvonova Jumagul
f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Mirzayev Rahmatilla
y.f.n., dotsent, huquqshunos (O'zbekiston)
Abdullayeva Albina
f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Sultanov Tulkin
PhD, dotsent (O'zbekiston)
Ubaydullayev Normuhammad
PhD, dotsent (O'zbekiston)
Ruzmanova Roxila
dots., mas'ul kotib (O'zbekiston)
Narziyeva Ma'mura
PhD, kotib (O'zbekiston)

ILMIY MASLAHAT KENGASHI

Xalmuradov Rustam
t.f.d., professor (O'zbekiston)
Sirojiddin Shuhrat
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Eshqobil Shukur
O'zbekiston Respublikasida
xizmat ko'rsatgan madaniyat
xodimi, shoir (O'zbekiston)
Rixsiyeva Gulchehra
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Benedek Peri
f.f.d., professor (Vengriya)
Olimov Karomatillo
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dadaboyev Hamidulla
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Shomusarov Shorustam
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dyu Rye Andre
f.f.d., professor (Fransiya)
Hamroyev Juma
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Aftondil Erkinov
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Hasanov Shavkat
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Umurova Go'zal
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Xalliyeva Gulnoz
f.f.d., professor (O'zbekiston)
Alim Labib
f.f.d., professor (Afg'oniston)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Мухиддинов Муслихиддин
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилором Салохий
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Содиқов Қосимжон
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Биннатова Алмаз Улви
д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Тухлиев Бокижон
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Шодмонов Нафас
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Асадов Максуд
д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Юлдашев Казакбай
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Журакулов Узок
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Фунда Топрак
д.ф.н., профессор (Турция)
Набиуллина Гузаль
д.ф.н., профессор (Татаристан)
Юсупова Дилнавоз
DSc, профессор (Узбекистан)
Сирожиiddин Хужакулов
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Рахим Иброхим
д.ф.н., профессор (Афганистан)
Туробов Абдурахим
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухитдинова Бадиа
DSc, профессор (Узбекистан)
Мухаммадиев Ахаджон
DSc, доцент (Узбекистан)
Сувонова Жумагул
к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Мирзаев Рахматилла
к.ю.н., доцент (Узбекистан)
Абдуллаева Альбина
к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Султанов Тулкин
PhD, доцент (Узбекистан)
Убайдуллаев Нормухаммад
PhD, доцент (Узбекистан)
Рузманова Рохила
доц., отв. секретарь (Узбекистан)
Нарзиева Мамура
PhD, секретарь (Узбекистан)

НАУЧНО-КОНСУЛЬТАТИВНЫЙ СОВЕТ:

Халмурадов Рустам
д.т.н., профессор (Узбекистан)
Сирожиiddин Шухрат
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Эшқобил Шукур
Заслуженный работник культуры
Республики Узбекистан, поэт (Узбекистан)
Рихсиева Гулчехра
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бенедек Пери
д.ф.н., профессор (Венгрия)
Олимов Кароматилло
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дадабаев Хамидулла
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Шомусаров Шорустам
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дю Рье Андре
д.ф.н., профессор (Франция)
Хамроев Джума
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Афтондил Эркинов
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Хасанов Шавкат
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Умурова Гузал
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Халлиева Гулноз
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Алим Лабиб
д.ф.н., профессор (Афганистан)

EDITORIAL BOARD:

Mukhiddinov Muslikhiddin

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dilorom Salokhiy

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Sodikov Kosimjon

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Binnatova Almaz Ulvi

Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)

Tukhliev Bokijon

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shodmonov Nafas

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Asadov Makhsud

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Yuldoshev Kozokboy

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Jurakulov Uzok

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Funda Toprak

DSc, prof. (Türkiye)

Nabiulina Guzal

DSc., prof. (Tatarstan)

Yusupova Dilnavoz

DSc, prof. (Uzbekistan)

Sirojiddin Khujakulov

DSc, prof. (Uzbekistan)

Rakhim Ibrokhim

DSc, prof. (Afghanistan)

Turobov Abdurakhim

DSc, prof. (Uzbekistan)

Mukhitdinova Badia

DSc, prof. (Uzbekistan)

Mukhammadiyev Akhadjon

DSc, assoc. prof. (Uzbekistan)

Suvonova Jumagul

PhD, assoc. prof. (Uzbekistan)

Mirzayev Rahmatilla

PhD, assoc. prof. (Uzbekistan)

Abdullayeva Albina

PhD, assoc. prof. (Uzbekistan)

Sultanov Tulkin

PhD, assoc. prof. (Uzbekistan)

Ubaydullayev Normuhammad

PhD, assoc. prof. (Uzbekistan)

Ruzmanova Rokhila

Assoc. prof., Exec. Sec. (Uzbekistan)

Narziyeva Ma'mura

PhD, Secretary (Uzbekistan)

SCIENTIFIC ADVISORY BOARD:

Khalmuradov Rustam

Doc. of technic. scien., prof. (Uzbekistan)

Sirojiddinov Shukhrat

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Eshqobil Shukur

Honored Worker of Culture of the Republic of Uzbekistan, poet (Uzbekistan)

Rikhsieva Gulchekhra

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Benedek Peri

Doc. of philol. scien., prof. (Hungary)

Olimov Karomatullo

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dadaboev Khamidulla

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shomusarov Shorustam

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dyu Rye Andre

Doc. of philol. scien., prof. (France)

Khamroev Juma

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Aftondil Erkinov

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Khasanov Shavkat

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Umurova Guzal

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Khallieva Gulnoz

Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Alim Labib

Doc. of philol. scien., prof. (Afghanistan)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

NAVOIY NASRI VA NAZMI NAFOSATI

1.	Muslihiddin Muhiddinov AMIR XUSRAV DEHLAVIY VA ALISHER NAVOIY “XAMSA”LARINING BIRINCHI DOSTONLARIDA SO‘FIYLAR AXLOQIY QIYOFASINING QIYOSIY TALQINI.....	9
2.	Abdurrahman GÜZEL KAYGUSUZ ABDAL’IN BİLİNMEYEN ÇAĞATAYCA BİR GAZELİ.....	20
3.	Dilorom SALOHİY ALISHER NAVOIY IJODINING BADIY MOHIYATI HAQIDA MUMTOZ TADQIQOT.....	29
4.	Usmon QOBILOV ALISHER NAVOIY “XAMSA”SINING XX ASR BOSHLARIDAGI ILMIY TALQINIGA DOIR.....	35
5.	Sirojiddin XO‘JAQULOV O‘ZBEK ADABIYOTIDA BAZMU RAZM YOKI HAYOT VA SHODLIK MANZUMASI BORASIDA MUHIM TADQIQOT.....	47
6.	Dilnavoz YUSUPOVA ALISHER NAVOIYNING HIKMAT ILMIDAGI USMONLI IZDOSHI.....	54
7.	Mubarak ATANIYAZOVA “FAVOYID UL-KIBAR” DEVONIDA KEKSALIK SIMFONIYASI.....	65
8.	Badea MUHIDDINOVA ROSSIYA NAVOIYSHUNOSLIGIDA ALISHER NAVOIY HAYOTI VA IJODINING TADQIQI.....	79
9.	Atilla Nazim o‘g‘li SULAYMANLI ERKIN VOHIDOVNING NAVOIY POETIKASIGA INTERPRETATSION YONDASHUVI (“G‘azal sehri” turkumida besh g‘azalning poetik-falsafiy talqini).....	85
10.	Diyora ABDUJALILOVA ALISHER NAVOIYNING “HAYRAT UL-ABROR” VA YAHYOBAY TOSHLIJALINING “GULSHAN UL-ANVOR” DOSTONLARIDA POETIK ARHITEKTONIKA.....	91
11.	Dilrabo NAZAROVA TEMURIYLAR DAVRIDA XAMSANAVISLIK.....	98

NAVOIY VA TILSHUNOSLIK MASALALARI

12.	Kemal Yavuz ATAMAN ALİ ŞİR NEVÂÎ’NİN TÜRK DİLİ VE HALKIN DİLİ TERCİHİNİN KURANÎ TEMELLERİ.....	103
13.	Zokir BAYNAZAROV ETNONIMLARNING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI VA ULARNING TARIXIY LISONIY MANZARADAGI O‘RNI (<i>Alisher Navoiy asarlari misolida</i>).....	112

NAVOIYSHUNOSLIKKA BAXSHIDA UMR

14.	Aftondil ERKINOV G‘ARB VA SHARQ: IBODULLA MIRZAYEVNING Y.E.BERTELS ILMIY MEROSI TARJIMALARI MASALASI.....	119
15.	Olimjon DAVLATOV HAZRAT NAVOIY ZIKR QILGAN TERMIZLIK AVLIYOLAR.....	126

16. Abdurayim TUROBOV	
SO‘Z VA MA’NO XIZMATIDAGI OLIM (<i>professor Ibodulla Kamolovich Mirzayev</i> <i>tavalludining 80 yilligiga</i>).....	131
17. Axadjon MUHAMMADIYEV	
PROFESSOR I.K. MIRZAYEV ILMIY MAKTABI: MILLIY POYDEVOR VA JAHON FILOLOGIK TAFAKKURI INTEGRATSIYASI.....	137
18. Roxila RUZMANOVA	
FILOLOGIK TA’LIM FIDOYISI.....	141
19. Ma’mura NARZIYEVA	
O‘ZBEK LINGVOPOETIKASINING ILMIY-NAZARIY ASOSCHISI: ILMIY MEROS VA TADQIQ TAMOYILLARI.....	146

Badea MUHIDDINOVA

Sharof Rashidov nomidagi

Samarqand davlat universiteti

Markaziy Osiyo xalqlari tillari va madaniyati

instituti professori,

filologiya fanlari doktori (DSc)

ROSSIYA NAVOIYSHUNOSLIGIDA ALISHER NAVOIY HAYOTI VA IJODINING TADQIQI

For citation: Muhiddinova Badea. THE STUDY OF ALISHER NAVOI'S LIFE AND WORK IN RUSSIAN NAVOI STUDIES. *Alisher Navoi*. 2026, sp. issue.

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.23324881>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada I.K.Mirzayev hamda G.T.Nurovaning rus sharqshunosligida Alisher Navoiy ijodini o'rganishga bag'ishlangan monografiyasi tahlil qilinadi. Maqolada kitobning ilmiy tuzilishi, metodologik asoslari, asosiy bob va bo'limlar mazmuni, ilmiy yutuqlari hamda navoiyshunoslik faniga qo'shgan hissasi baholanadi. Mualliflar Rossiyada navoiyshunoslikning XIX asrning o'rtasidan boshlanadigan 165 yillik tarixini, Moskva, Sankt-Peterburg va Rossiyaning turkiyzabon hududlaridagi ilmiy maktablarning o'ziga xos yo'nalishlarini, Leningrad qamali davrida Navoiy merosini o'rganish yo'lidagi tarixiy faktlarni, shuningdek, Bertels, Bartold kabi buyuk sharqshunoslarning ilmiy merosini batafsil tahlil qiladi. Bundan tashqari, monografiyaning Navoiy pedagogik merosini zamonaviy ta'lim bilan bog'lash bo'yicha yangi yo'nalishi, qo'lyozmalar bilan ishlash, matnshunoslik masalalari ham ko'rib chiqiladi. Ushbu maqola navoiyshunoslik, turkologiya, qiyosiy adabiyotshunoslik va Sharq qo'lyozmalariga qiziquvchi tadqiqotchilar uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, navoiyshunoslik, rus sharqshunosligi, turkologiya, Bertels, qo'lyozmalar, Leningrad qamali, "Layli va Majnun" dostoni.

ИССЛЕДОВАНИЕ ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВА АЛИШЕРА НАВОИ В РОССИЙСКОМ НАВОИВЕДЕНИИ

Бадея МУХИТДИНОВА

Доктор филологических наук (DSc), профессор

Самаркандский государственный университет

имени Шарофа Рашидова

Институт языков и культуры народов

Центральной Азии, Узбекистан

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется монография И.К.Мирзаева и Г.Т.Нуровой, посвящённая изучению творчества Алишера Навои в российском востоковедении.

Рассматриваются научная структура монографии, её методологические основы, содержание основных глав и разделов, научные достижения авторов и их вклад в развитие навоеведения. Авторы исследуют 165-летнюю историю изучения наследия Алишера Навои в России, берущую начало с середины XIX века, раскрывают особенности научных школ Москвы, Санкт-Петербурга и тюркоязычных регионов России. Особое внимание уделяется изучению наследия Навои в годы блокады Ленинграда, а также анализу научного наследия выдающихся востоковедов, таких как Е.Э.Бертельс и В.В.Бартольд. Кроме того, рассматриваются новые подходы монографии к интеграции педагогического наследия Навои в современное образование, а также вопросы рукописеведения и текстологии. Статья предназначена для исследователей, занимающихся навоеведением, тюркологией, сравнительным литературоведением и изучением восточных рукописей.

Ключевые слова: Алишер Навои, навоеведение, российское востоковедение, тюркология, Е.Э.Бертельс, рукописи, блокада Ленинграда, поэма «Лейли и Меджнун».

THE STUDY OF ALISHER NAVOI'S LIFE AND WORK IN RUSSIAN NAVOI STUDIES

Badea MUHIDDINOVA

Doctor of Philological Sciences (DSc)

Samarkand State University named after Sharof Rashidov

Institute of Languages and Cultures

Council of the Peoples of Central Asia, Uzbekistan

ABSTRACT

This article analyzes the monograph by I.K.Mirzayev and G.T.Nurova devoted to the study of Alisher Navoi's literary heritage in Russian Oriental studies. The paper evaluates the monograph's scholarly structure, methodological framework, the content of its principal chapters and sections, its scientific achievements, and its contribution to the field of Navoi studies. The authors examine the 165-year history of Navoi studies in Russia, tracing its origins to the mid-nineteenth century, and analyze the distinctive scholarly traditions of research centers in Moscow, St. Petersburg, and the Turkic-speaking regions of Russia. Particular attention is paid to the study of Navoi's legacy during the Siege of Leningrad, as well as to the scholarly contributions of eminent Orientalists such as Bertels and Barthold. Furthermore, the article discusses the monograph's innovative approach to integrating Navoi's pedagogical heritage into contemporary education, as well as its treatment of manuscript studies and textual criticism. The article is intended for researchers specializing in Navoi studies, Turkology, comparative literary studies, and the study of Oriental manuscripts.

Keywords: Alisher Navoi, Navoi studies, Russian Oriental studies, Turkology, Bertels, manuscripts, Siege of Leningrad, Layli and Majnun.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Alisher Navoiy merosini xalqimiz ma'naviy taraqqiyotining bebaho manbayi sifatida baholab, buyuk mutafakkir asarlarida mujassam bo'lgan insonparvarlik, adolat va ma'rifat g'oyalari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmaganini alohida ta'kidlab kelmoqda. Darhaqiqat, Navoiy ijodi nafaqat o'zbek xalqi, balki butun insoniyatning ma'naviy mulki hisoblanadi. Alisher Navoiy Sharq uyg'onish davrining eng buyuk namoyandalaridan biri, eski o'zbek adabiy tilining asoschisi, ulug' shoir, davlat arbobi, mutafakkir va ma'rifatparvardir. Uning boy adabiy-falsafiy merosi asrlar davomida Sharq va G'arb olimlarining diqqat markazida bo'lib kelgan. Ayniqsa, Rossiyada Navoiy hayoti va ijodini o'rganish XIX asrning ikkinchi yarmidan boshlab muntazam ravishda rivojlandi va natijada mustaqil ilmiy yo'nalish – rus navoiyshunosligi maktabi shakllandi.

Asosiy qism. Rus navoiyshunosligiga bag'ishlangan ushbu monografiyasi uch asosiy bob, kirish va xulosa qismidan iborat bo'lib, tarixiy-xronologik tamoyil asosida Rossiyada navoiyshunoslikning boshlang'ich davridan (XIX asr o'rtasidan) hozirgi kungacha bo'lgan barcha bosqichlari ketma-ket va tizimlashtirilgan holda taqdim etiladi. Birinchi bob to'rtta bo'limdan tashkil

topgan. Unda Alisher Navoiyning tarjimai holi va tarixiy ma'lumotlar, Rossiyada Navoiy asarlari bilan tanishishining tarixiy bosqichlari, sovet davrida shoir ijodiga munosabat va rus sharqshunosligidagi keng ko'lamli tadqiqotlar batafsil yoritiladi. Bu bob bir tomondan Navoiy haqida umumiy ma'lumot bersa, ikkinchi tomondan rus navoiyshunosligining tarixiy tarkibini shakllantiradi.

Ikkinchi bob ham to'rtta bo'limdan iborat bo'lib, Rossiyada navoiyshunoslikning mintaqaviy jihatlariga bag'ishlangan. Moskva, Sankt-Peterburg hamda Rossiyaning turkiyzabon respublikalarida Navoiy ijodini o'rganish xususiyatlari va rossiyalik olimlarning xalqaro tadqiqotlarda ishtiroki alohida-alohida ko'rib chiqiladi. Uchinchi bob ham to'rtta qismdan iborat: ilmiy tadqiqotlarning mohiyati, Rossiya navoiyshunosligidagi zamonaviy tendensiyalar, istiqbolli tadqiqot yo'nalishlari va keyingi tadqiqotlar uchun tavsiyalar keltirilgan. Ayniqsa, monografiyaning so'nggi bo'limi o'zbek olimlari uchun ham amaliy dasturilamal vazifasini o'taydi.

Muallif kitobda qo'lyozma nusxalarga, arxiv hujjatlariga, ilmiy konferensiya materiallariga va nashr etilgan ilmiy ishlarga keng murojaat qiladi. Bu yondashuv monografiyaning ilmiy ishonchliligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Rossiyada Alisher Navoiy merosini ilmiy o'rganish XIX asrning o'rtalarida boshlandi. Bu davr Rossiya sharqshunosligining jadal rivojlanish davri bo'lib, Sharq xalqlari tarixi va madaniyatiga bo'lgan qiziqish ortib bordi. Navoiy haqidagi dastlabki ilmiy tadqiqot M.Nikitskiy tomonidan amalga oshirilgan bo'lib, uning 1856-yilda Sankt-Peterburgda nashr etilgan "Эмир-Низам-ад-дин Али-Шир" nomli magistrlik dissertatsiyasi rus navoiyshunosligining boshlanish nuqtasi hisoblanadi (Mirzayev I.K., 2022:31). Mazkur tadqiqotda Navoiy hayoti, davlat arbobi sifatidagi faoliyati va adabiy merosi keng yoritilgan. Monografiyada qayd etilishicha, Rossiyada Navoiy merosi 165 yildan ortiq vaqt davomida izchil o'rganib kelinmoqda (Mirzayev I.K., 2022:33). Keyinchalik V.V.Bartold, A.N.Samoylovich, Y.E.Bertels, A.K.Borovkov, S.Volin, L.Dmitriyeva singari olimlar tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlar rus navoiyshunosligining ilmiy poydevorini yaratdi. Mualliflar Rossiyada navoiyshunoslikning rivojlanishini uch tarixiy davrga ajratadi. Birinchi davr – Rossiya imperiyasi davri (1856-1917) – dastlabki ilmiy tadqiqotlar, qo'lyozma nusxalarning kutubxonalarga kirib kelishi va kataloglanishi davri. Bu davrda german sharqshunosi Martin Xartmann (1851-1918) Skobelev general kolleksiyasidagi Navoiy qo'lyozmalari haqida dastlabki xabarni 1902-yilda nashr etdi. Qo'qon va Samarqanddan keltirilgan litografik nashrlar ham o'sha davrda Moskva va Sankt-Peterburg kutubxonalarga kirib keldi. Ikkinchi davr – Sovet Ittifoqi davri (1917–1991) – navoiyshunoslikning ilmiy jihatdan eng samarali davri hisoblanadi. Bu davrda Y.E.Bertels, V.V.Bartold, A.K.Borovkov, S.Volin, L.Dmitriyeva, S.Ivanov kabi buyuk olimlar Navoiy ijodini turli jihatdan o'rganib, asosiy ilmiy asarlarni yaratdilar. Uchinchi davr – zamonaviy Rossiya davri (1991-yildan hozirga qadar) – xalqaro ilmiy hamkorlikning kuchayishi, konferensiyalar tashkil etish va yangi metodologik yondashuvlarning joriy etilishi bilan xarakterlanadi. 2018-yilda Moskva davlat universitetida o'tkazilgan xalqaro konferensiya bu davrning yorqin namunasi sifatida taqdim etiladi. Mualliflar har bir davrni xronologik jihatdan tasvirlab qolmasdan, ular orasidagi ilmiy uzviylikni ham ko'rsatadi. Sovet davrida boshlangan matnshunoslik ishlari keying davrlarda ham davom ettirilmoqda.

Jahon madaniyati tarixida kam uchraydigan voqealardan biri 1941-yilda qamal holatidagi Leningradda Alisher Navoiy tavalludining 500 yilligi nishonlanganidir. Ikkinchi jahon urushi davrida, ocharchilik va bombardimonlar davom etayotgan bir paytda ham rus olimlari Navoiy merosiga bag'ishlangan ilmiy yig'ilishlar va ma'ruzalar tashkil etganlar. 1941-yil 10-12-dekabr kunlari Ermitaj maktab kabinetida Alisher Navoiy tavalludining 500 yilligiga bag'ishlangan ilmiy ma'ruzalar bo'lib o'tdi. 29-dekabr kuni esa Sharqshunoslik institutida maxsus ilmiy sessiya tashkil qilindi. Mazkur voqea Alisher Navoiy merosining umuminsoniy ahamiyatga ega ekanligini yaqqol ko'rsatadi. Urushning eng og'ir kunlarida ham ilm-fan va madaniyat vakillari buyuk mutafakkir xotirasiga hurmat bajo keltirishni o'zlarining ma'naviy burchlari deb bilganlar. Monografiyada qayd etilishicha, akademik I.A.Orbeli ushbu tadbirni xalqning ma'naviy kuchi va ilm-fanning g'alabasi sifatida baholagan (Mirzayev I.K., 2022:32-33). Bu voqeaning ahamiyati shundaki, holdan toygan, och va sovuqdan titragan olimlar XV asr o'zbek shoiri ijodi haqida ma'ruzalar tinglaydilar, fikr almashadilar. Shoir Vsevolod Rojdestvenskiy, sharqshunos A.Boldirev va turkolog Nikolay Lebedev

(kasallik va ocharchilikka qaramay) Navoiy g'azallarini tarjima qilishni davom ettirgan. Bu ma'naviy jasorat namunasini mualliflar o'ta ta'sirchan hamda faktlarga asoslangan tarzda tasvirlaydi. Leningradda o'tkazilgan ushbu yubiley tadbirlari keyinchalik Rossiyada Navoiy merosini yanada chuqurroq o'rganishga turtki berdi. Aynan shu davrdan boshlab Navoiy asarlarining ilmiy nashrlarini tayyorlash va tarjima qilish ishlari jadallashdi.

Rus navoiyshunosligining eng yirik vakillaridan biri akademik Yevgeniy Eduardovich Bertels Navoiy ijodini chuqur o'rganib, uning turkiy adabiyot tarixidagi o'rnini ilmiy asosda yoritib berdi. Olimning fikricha, Navoiy turkiy tilning badiiy imkoniyatlarini amalda isbotlagan buyuk ijodkordir. Monografiyada Bertelsning quyidagi fikri alohida ta'kidlanadi: "Navoiy turkiy til inson tafakkurini ifodalashda fors tilidan kam emasligini isbotladi va adabiyot rivojida yangi burilish yasadi" (Mirzayev I.K., 2022:26). Mazkur baho Navoiy ijodining nafaqat o'zbek adabiyoti, balki butun turkiy adabiyot taraqqiyotidagi o'rnini belgilab beradi. Monografiyada Bertels fikrlariga asoslanib, "Layli va Majnun" dostonining qiyosiy tahlili keltirilganligi kitobning ilmiy ahamiyatini oshirishga xizmat qilgan. Bertels tadqiqotlari davomida Navoiyning "Layli va Majnun" dostonini ustozlari Nizomiy Ganjaviy va Xusrav Dehlaviy dostonlariga qiyoslagan. I.K.Mirzayev va G.T.Nurova Bertelsning har bir shoir talqinidagi farqlarni qanday ko'rsatganini aniq misollar orqali tushuntiradi. Bertels Dehlaviy dostonida haqida qiziqarli tanqidiy xulosa bildiradi: unda Majnunning "haj (Makka)ga ziyorat" epizodi yo'q, bu esa Majnunni passiv va irodasiz shaxsga aylantiradi. Navoiy esa bu masalani o'zgacha hal qilgan: uning Majnuni ruhiy jihatdan kuchli, ichki g'alabaga erishgan qahramondir. Mualliflar bu farqni ko'rsatib, Navoiy dostonining nafaqat badiiy, balki falsafiy jihatdan ham Dehlaviy va Nizomiydan yuqori turish sabablarini oydinlashtiradi (Mirzayev I.K., 2022:53-54). Shuningdek, Bertels metodologiyasining asosiy xususiyati shundaki, u Sharq she'riyatini G'arb estetik me'yorlari bilan emas, balki o'sha she'riyatning ichki qonuniyatlari va an'analari asosida baholaydi. Nazira tushunchasini G'arb tadqiqotchilari "taqlid" deb tushunsa, Bertels uni ijodiy muloqot va raqobat shakli sifatida to'g'ri tahlil qilgan. Bu yondashuv zamonaviy adabiyotshunoslikda ham o'z ahamiyatini saqlab kelmoqda.

Rus sharqshunosligi tarixida akademik Vasiliy Vladimirovich Bartold alohida o'rin egallaydi. Olim Markaziy Osiyo xalqlari tarixi, madaniyati va adabiyotiga oid ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borgan. Uning ishlari Alisher Navoiy yashagan davrning siyosiy, ijtimoiy va madaniy muhitini chuqurroq anglash imkonini beradi. Bartold Navoiy faoliyatini temuriylar davri madaniy yuksalishi bilan uzviy bog'liq holda o'rgangan. Olimning fikricha, XV asrning ikkinchi yarmi Hirot ilm-fan va madaniyatning yirik markazlaridan biri bo'lib, bu muhit Navoiy iste'dodining shakllanishida muhim rol o'ynagan. Bartold o'z tadqiqotlarida Husayn Boyqaro saroyi atrofida shakllangan ilmiy-adabiy muhitni tahlil qilib, Navoiy faoliyatini shu davrning umumiy madaniy taraqqiyoti bilan bog'laydi. Olimning xulosalariga ko'ra, Navoiy nafaqat buyuk shoir, balki davlat arbobi sifatida ham temuriylar davlati taraqqiyotiga katta hissa qo'shgan. Uning bunyodkorlik faoliyati, ilm-fan va san'at ahliga ko'rsatgan homiyligi Sharq uyg'onish davri tarixida muhim hodisalardan biri hisoblanadi. Bartoldning tadqiqotlari keyingi davr navoiyshunoslari uchun nazariy va metodologik asos vazifasini o'tadi. Ayniqsa, Navoiy yashagan tarixiy davrni manbalar asosida o'rganish borasida olimning xizmatlari katta ahamiyatga ega.

XX asrda Alisher Navoiy merosini tadqiq etish yangi bosqichga ko'tarildi. Sovet davrida Navoiy asarlarini nashr etish, tarjima qilish, ilmiy sharhlash va qo'lyozmalarni tadqiq etish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi. Bu davrda Navoiy asarlarining ilmiy-tanqidiy matnlarini yaratish, ularni rus tiliga tarjima qilish va keng kitobxonlar ommasiga yetkazish masalalariga alohida e'tibor qaratildi. Natijada Navoiy ijodi nafaqat sharqshunoslar, balki adabiyotshunoslar, tarixchilar va keng jamoatchilik tomonidan ham o'rganila boshladi. Sovet davri navoiyshunosligining muhim jihatlaridan biri Navoiy asarlarini mafkuraviy yondashuvdan xoli tarzda o'rganishga bo'lgan intilishdir. Garchi ayrim tadqiqotlarda davr mafkurasi ta'siri sezilgan bo'lsa-da, ko'plab olimlar Navoiy ijodining badiiy-estetik va falsafiy mohiyatini ochib berishga harakat qilganlar. Bu davrda E.E.Bertels, A.K.Borovkov, V.M.Jirmunskiy, S.N.Ivanov, A.N.Kononov kabi olimlarning tadqiqotlari alohida ahamiyat kasb etdi. Ularning ishlari natijasida Navoiy ijodining ko'plab qirralari ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Monografiyaning manbashunoslik qiymati yuqori bo'lib, bu eng avvalo, qo'lyozma manbalarini qamrab oluvchi bo'limlarda yaqqol namoyon bo'ladi. Mualliflar Moskva va Sankt-Peterburg kutubxona hamda muzeylarida saqlanayotgan Navoiy asarlari qo'lyozmalarini batafsil tavsiflab, ular bilan bog'liq tarixiy ma'lumotlarni ilmiy muomalaga kiritadi. Ularning ma'lumotlariga ko'ra, Moskva kutubxona va muzeylarida Navoiy asarlarining 14 ta qo'lyozmasi va 12 ta litografik nashri saqlanadi. Aksariyati Toshkent, Samarqand, Buxoro va Qo'qondan olib kelingan. Shuningdek, Xinjiangdagi (Sharqiy Turkiston) Yorkentda ko'chirilgan nusxa ham mavjud. Bu ma'lumot Navoiy asarlarining geografik tarqalish doirasining qanchalik kengligi haqida tasavvur beradi. Shu bu bilan birga monografiyada qo'lyozmalar tarixi bilan bog'liq aniq faktlar keltirilganligi kitobning ahamiyatini belgilab beradi. 1892-yilda Samarqandda xattotlik bilan ko'chirilgan Navoiy devoni 10 kumush rublga sotilgan; Yorkentdagi nusxa esa 25 rublga xarid qilingan. (Mirzayev I.K., 2022:39). Muallif bundan tashqari 1879-1917-yillar oralig'ida Markaziy Osiyoda Navoiy asarlarining 70 martadan ortiq litografik usulda nashr qilinganligini ta'kidlaydi. Bu turkiy tilda ijod qilgan shoirlar orasidagi eng yuqori ko'rsatkichdir. Nashrlar nafaqat Toshkent va Qo'qonda, balki hatto Bag'chasaroyda (1907-yil) ham bosmaxonadan chiqarilgan. Bu ma'lumot Navoiy asarlarining Rossiya imperiyasi hududidagi butun musulmon aholi orasida keng tarqalganligini ko'rsatadi.

Monografiyada Moskva va Sankt-Peterburg ilmiy maktablari bir-biridan farqli xususiyatlari bilan taqqoslanib, turkiyzabon respublikalardagi o'ziga xos tadqiqot an'analari ham ko'rib chiqiladi. Moskva turkologiya maktabi N.K.Dmitriyev, G.F.Blagova, D.Nasilov, N.Veselovskiy, Y.G'ulomov, V.Zohidov, B.Ahmedov, L.Xalilov, A.Samoylovich kabi olimlar faoliyati bilan tavsiflanadi. Bu maktabning asosiy xususiyati turkiy tillar leksikasi, grammatikasi va tilshunoslik tahlili, shuningdek, Navoiy asarlari bilan bog'liq manbashunoslik tadqiqotlariga e'tibor qaratilishi bilan ahamiyatlidir. Moskva maktabi Rossiyada navoiyshunoslikning mustahkam poydevorini yaratdi va ushbu mutaxassislik bo'yicha xorijiy olimlarga katta ta'sir ko'rsatdi. Sankt-Peterburg turkologiya maktabining o'ziga xos xususiyati shundaki, turkiyzabon xalqlarning yozuv tizimini o'rganib, lug'atlar tuzishgan va Navoiy devonlarining lirik xususiyatlarini tadqiq etishga e'tibor qaratishgan. Shu bois bu maktab o'zbek tili tarixi va Navoiy g'azallarining badiiy o'ziga xosligini o'rganishga muhim hissa qo'shgan.

Monografiyada Navoiy pedagogikasi haqida ham ma'lumotlar keltirilgan bo'lib, mualliflar Navoiy pedagogik g'oyalarini A.Y. Komenskiy ta'limoti bilan taqqoslab ko'rsatadi. Komenskiy ham ta'limni tabiat qonunlariga mos ravishda olib borishni, yoshga mos material berish tamoyilini, ona tilida o'qitishni va o'qituvchi shaxsiyatining muhimligini asoslab bergan. Ular o'rtasidagi asosiy o'xshashlik ikkalasi ham ta'limni axloqiy tarbiya bilan ajralmas birlikda ko'rishganliklaridadir. (Mirzayev I.K., 2022:198-199).

Rus navoiyshunosligida muhim ilmiy yo'nalishlardan biri Alisher Navoiy ijodini Sharq Uyg'onish davri bilan bog'liq holda o'rganishdir. Bu masalada V.M.Jirmunskiy, N.I.Konrad va boshqa olimlarning tadqiqotlari alohida ahamiyatga ega. Mazkur olimlar Navoiy faoliyatini XV asr madaniy yuksalishining yorqin namunasidan biri sifatida baholaydilar. Ularning fikricha, Navoiy ilm-fan, san'at va adabiyot rivojiga katta hissa qo'shgan, insonparvarlik va ma'rifatparvarlik g'oyalarini ilgari surgan mutafakkirdir. Darhaqiqat, Navoiy asarlarida inson qadr-qimmat, adolat, ilm va komillik masalalari markaziy o'rin egallaydi. Bu jihatlar uni jahon Renessansi namoyandalari bilan bir qatorda turuvchi buyuk siymo sifatida baholash imkonini beradi.

XXI asrda Rossiyada Navoiy merosini o'rganish yangi bosqichga ko'tarildi. Zamonaviy tadqiqotlarda matnshunoslik, germeneytika, qiyosiy adabiyotshunoslik, madaniyatlararo kommunikatsiya va raqamli gumanitar tadqiqot metodlaridan keng foydalanilmoqda. Monografiya mualliflari ta'kidlaganidek, so'nggi yillarda Navoiy ijodiga qiziqish sezilarli darajada ortib bormoqda. "Oradan qariyb olti asr vaqt o'tgan bo'lishiga qaramay, Alisher Navoiy asarlarining ahamiyati, dolzarbligi va qadri kun sayin ortib bormoqda" (Mirzayev I.K., 2022:207).

Bugungi kunda Rossiya va O'zbekiston olimlari o'rtasidagi ilmiy hamkorlik ham izchil rivojlanmoqda. Qo'shma konferensiyalar, ilmiy loyihalar va nashrlar Navoiy merosini chuqurroq tadqiq etish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Xulosa. Rus sharqshunosligida Alisher Navoiy ijodini o'rganishga bag'ishlangan monografiya Rossiya navoiyshunosligining to'liq tarixini birinchi marta yaxlit va tizimli tarzda yoritib bergani, arxiv materiallarni ilmiy muomalaga kiritilgani hamda navoiyshunoslikda yangi istiqbolli yo'nalishlarni ko'rsatib bergani bilan ahamiyatlidir. Kitob rus tilida yozilganligi sababli keng ilmiy jamoatchilik, magistrantlar, doktorantlar hamda navoiyshunoslik, qiyosiy adabiyotshunoslik, turkologiya hamda Sharq qo'lyozmalariga qiziquvchi har bir kitobxon uchun bebaho manba bo'lib xizmat qiladi.

Iqtiboslar/Сноски/References

1. Мирзаев И.К., Нурова Г.Т. Изучение жизни и творчества Алишера Навои в России. – Минск: Альфа-книга, 2022.
2. Бертельс Е.Э. Навои и Джами. – Москва: Наука, 1965.
3. Жирмунский В.М. Навои и проблема ренессанса. – Москва: Наука, 1967.
4. Зоҳидов В. Мир идей и образов Алишера Навои. – Тошкент: Фан, 1961.
5. Зайцев И.В. Рукописи и литографированные издания произведений Алишера Навои в московских собраниях. – Москва, 2016.
6. Алишер Навоий. Муҳокамат ул-луғатайн. – Тошкент: Фан, 2000.

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ АЛИШЕР НАВОИЙ
INTERNATIONAL JOURNAL ALISHER NAVOIY

“ALISHER NAVOIY” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

“Alisher Navoiy” xalqaro jurnali O‘zbekiston Respublikasi OAK ro‘yxatiga kiritilgan. Shuningdek, Crossref.org tizimiga ham kiritiladi hamda har bir maqolaga DOI raqami beriladi.

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 10-15 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- maqolalar o‘zbek, turk, tojik, rus, ingliz, fransuz tillarida qabul qilinadi;
- maqolaning tarkibiy tuzilishi IMRAD formatida rasmiylashtirilishi kerak;
- maqola Times News Roman shriftida, 12 kattalikda, 1 intervalda tayyorlanadi;
- havola(snokalar)lar katta qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi [Mo‘minov 2020: 25] shaklida keltiriladi;
- maqola tomonlari chap: 2 sm, o‘ng: 2 sm, yuqori va quyi: 2 sm;
- maqolalar plagiatga qarshi tekshiriladi;
- jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Tel.: +99891 527 68 22
Telegram ID: +998915276822
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

ИНФОРМАЦИОННОЕ ПИСЬМО МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА “АЛИШЕР НАВОИ”

Международный журнал “Алишер Навои” включен в список ВАК Республики Узбекистан. Он также будет включен в систему Crossref.org, и каждой статье будет присвоен номер DOI.

ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ:

- Объем статьи: около 10-15 страниц;
- статьи принимаются на узбекском, турецком, таджикском, русском, английском и французском языках;
- структура статьи должна быть оформлена в формате IMRAD;
- шрифт текста – Times New Roman; размер – 12 пунктов; межстрочный интервал – 1;
- сноски приводятся в квадратных скобках с указанием фамилии автора – года издания – страницы [Мўминов 2020: 25];
- параметры страницы: слева 2 см, справа 2 см, сверху и снизу по 2 см;
- статьи проверяются на плагиат;
- в одном номере журнала публикуется только 1 статья автора.

НАШИ КОНТАКТЫ:

Tel.: +99891 527 68 22
Telegram ID: +998915276822
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

“ALISHER NAVOI” INTERNATIONAL JOURNAL INFORMATION LETTER

“Alisher Navoi” International Journal is included in the list of HAC of the Republic of Uzbekistan. It will also be included in the Crossref.org system, and each article will be assigned a DOI number.

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- The article should be presented in 10-15 pages;
- articles are accepted in Uzbek, Turkish, Tajik, Russian, English, French;
- the structure of the article should be in the IMRAD format.
- the article should be prepared in Times New Roman font, 12 sizes, 1 space;
- references are given in parentheses in the form of the author’s name – date of publication - page [Muminov 2020: 25];
- sides of the article left: 2 cm, right: 2 cm, top and bottom: 2 cm;
- articles will be checked against plagiarism.
- only 1 article by the author is published in 1 issue of the journal.

CONTACT ADDRESS:

Phone: +99891 527 68 22
Telegram ID: +998915276822
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru